

LBRIS

We know
books

MARIN PREDĂ

MARELE SINGURATIC

Ediție stabilită de Alexandru Preda

Prefață de Oana Soare

Fișă biobibliografică și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX SERV

Imagine coperta I: Paul Gauguin, *Copaci albaștri*, 1888
Coperta: Dana Popescu
Redactor: Ioana Marcu
Tehnoredactor: Ecaterina Pislă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PREDA, MARIN

Marele singuratic / Marin Preda; ed. stabilită de Alexandru Preda;
pref. de Oana Soare; fișă biobibliografică și referințe critice de
Lucian Pricop – Ed. a 8-a – București: Cartex Serv, 2022

ISBN 978-606-9098-13-4

I. Preda, Alexandru (ed.)

II. Pricop, Lucian

821.135.1

© Elena, Nicolae și Alexandru Preda

© Editura CARTEX SERV pentru prezenta ediție

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Marele singuratic, istoria și mitul iubirii</i>	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	14
<i>Referințe critice</i>	16
<i>Notă asupra ediției</i>	23

MARELE SINGURATIC

Partea întâi	27
Parea a doua	95
Partea a treia	203
Partea a patra	295
Partea a cincea	355

I

Un țăran dacă vine la București, tot țărani caută. Doi inși mai încercară într-o zi să-l vadă pe Niculae Moromete înainte ca acesta să părăsească definitiv satul de lângă capitală, unde se refugiase de mulți ani și unde nimeni din Siliștea nu știa precis ce face.

Cei doi ieșiră din fostul palat regal și o luară la vale pe Calea Victoriei, când unul dintre ei aduse vorba despre băiatul lui Moromete.

– ... să fie prost, zise celălalt, tu nici la București nu ești altul, Marmoroșblanc. Cum, au trecut chiar atât de mulți ani de atunci? Era un copil! Mă uit la tine, tu, mintea ta o ții în cap doar ca să te strâmbi! Eu nu zic că nu este și asta o socoteală, dar dă-mi voie, te rog, să-ți spun că ajunge omul de se satură de unul care nu știe altceva!

– De ce, Dine? Se putea să fi și murit, chiar dacă era băiat tânăr! Parcă numai bătrânii au dreptul ăsta?

– La asta aș putea să-ți răspund printr-o simplă negație, zise celălalt. Dar eu consider că e mai bine să intrăm și noi undeva, spre o pildă la „Carul cu bere“, unde am auzit că e plin de silișteni, și să bem și noi o bere...

Marmoroșblanc parcă nici nu auzi, se uita înainte, cu șapca lui de vechi ceferist pe cap, și călca agale, cu o expresie de buimăceală pe chip (asta era strâmbătura la care se referea, pesemne, celălalt), ca și când orașului i-ar fi lipsit ceva esențial, care se vădea la fiecare pas, iar Marmoroșblanc se mira că nimeni nu bagă de seamă. Să fi avut douăzeci de ani șapca lui,

aceeași ca pe vremea când venea cu ea la adunările din poiana fierăriei lui Iocan și unde era la fel de tăcut ca și acum. Ceea ce fusese în ea roșu se păstrase în mod ciudat intact, dar cozorocul avea o puzderie de plesnituri, nici nu mai știai ce e, iar mușama avea culoarea pământului.

Celălalt era și el acum atent la altceva, căuta cu privirea un anumit om, mai așa, de-al lor, potrivit să fie întrebat, pe care îl și găsi și îl opri. „Carul cu bere“, unde e, asta voia să știe de la el...

Veniseră la București între sapă și secere, cel dintâi, care nu era altul decât Din Vasilescu și care îi făcuse odinioară lui Moromete un cap de humă arsă, îl luase pe cel de-al doilea, prietenul său Marmorosblanc, în camioneta trimisă să-i încarce sculpturile lui în lemn, pe care un corespondent regional al unui ziar central le semnalase, iar muzeul republican de artă trimisese în fiecare an pe câte cineva să le vadă și să le aducă. Și pe cine lua el să fie martorul isprăvii? Rudele nu sunt martori buni, nu-i crede lumea, și atunci îl luase pe Marmorosblanc, om greu de convins. Numai că Marmorosblanc prea se arăta ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit, de data asta, de pildă, intră în fostul palat regal ca într-o cârciumă, cu căciula în cap, și nu scoase o vorbă tot timpul, deși știa că acolo sunt lucrările prietenului său, care se dovediseră că nu erau chiar niște prostii să se joace alții cu ele din moment ce fuseseră aduse într-un palat. Dar așa se întâmplă să avem încredere în neîncredători, ca să descoperim pe urmă în ei niște ranchiunoși...

„Carul cu bere“ era plin de lume și de fum și glasurile ceva mai înăbușite decât într-o gară. Cei doi intrară și găsiră într-adevăr îndată doi silișteni, unul al lui Lisandru Guliță și altul al lui Pațac, alde Gheorghe, lucrau amândoi pe un șantier și dormeau în barăci.

– Ce faceți voi, mă, aici, Gheorghe? întrebă Din Vasilescu.

– Noi, mă? sări Gheorghe. Construim societatea! Jumate am și construit-o, adăugă el, a mai rămas jumatea ailaltă.

– Mă, să fie al dracu! făcu Din Vasilescu. Și cât câștigați?

– Noi, mă?! făcu Gheorghe iar, cu un entuziasm icnit. O mie două sute de lei pe trei luni!

– Păi stați bine, zise și Marmorosblanc. Da' tu parcă erai la pușcărie, Gheorghe.

Ieșise recent, răspunse Gheorghe. Stătuse pe urmă câtva timp pe-acasă și intrase în spital, că se îmbolnăvisese, băuse spirt dintr-o sticlă... Când băutura asta cădea în cel ce ne hrănește, continuă Gheorghe și-și puse laba pe cel care de fapt doar mistuiește, haaa, mugî, și la amintirea cumplitei satisfacții se frecă pe burtă ca un căpcăun. Scria pe sticlă: „numai pentru uz extern“, dar el a zis: „îl consider bun și pentru uz intern“. L-au transportat cu salvarea și s-a făcut bine... E adevărat că are și el acuma o fată? Da, zise Gheorghe, are treisprezece ani, o înfiase de pe undeva din Moldova, de la unii care divorțaseră și o lăsasera pe drumuri ca pe-o vagaboandă. El nu mai avea speranța să facă un copil al lui, a ajuns la vârsta când bărbatul începe să semene cu femeia și nu mai e nicio deosebire între ei doi acolo unde altădată era una mare... Când se putuse îi arse de altele, ca mai pe urmă să fie concentrat șase ani, ce să faci, vrei nu vrei, când te cheamă țara la datorie mai e după cum vrei tu? N-a fost război? Ei, dar cum e, tot copil e, zise Marmorosblanc. Cum învață la școală? Prost, cum să învețe, răspunse Gheorghe, a rămas și repetentă...

– Și la pușcărie, zise Marmorosblanc, spunea alde Ilie Ciupăgeanu că ați dus-o bine.

– Noi, mă? icni iar Gheorghe. Să tot fii achizitor la cooperativă, păcat că nu m-am ales decât cu cinci sute de lei, m-au și prins.

– N-ai așteptat și tu să te mai învechești, zise Costică al lui Lisandru Guliță.

– Ce să aștepți! E timp de așteptat? zise Gheorghe.

Ei, și cum era acolo? Ce făceau ei, spre o pildă, într-o zi de dimineața și până seara? O zi din viața lui Gheorghe Pațac! Ce făceau? Păi, dimineața era sculara. Pe urmă, masa. Pâine (și aici Gheorghe întinse mâna și și-o tăie cu cealaltă, ca să arate cât de mare era bucata: era mare!), cafea, pe urmă venea prânzul: pâine (și iar întinse mâna și măsură), castroane mari cu fasole, cu varză. Mâncau și pe urmă se întindeau pe pat gemând: haaa,

bine mai e la pușcărie, paștele mă-sii! Până într-o zi, când la un apel s-a pomenit cu comandantul că întinde așa degetul chiar spre el și îl întreabă (și aici Gheorghe imită deodată cu un glas subțire ca al unui om de altă condiție, care nu putea avea o voce normală, groasă ca a lui): „Ce condamnare ai dumneata?” (și revenind la vocea lui): „Să trăiți, domnule comandant, trei luni!” (și iar vocea subțire): „Pentru ce?” „Să trăiți, domnule comandant, comerț ambulant!” (așa numea el ce făcuse). „Treceți-l la camera numărul 1.” Ce era camera asta? Bucătăria. Curățau cartofi. Sute de kilograme. Se duceau și îi cărau cu niște coșuri și mai făceau ce mai făceau și mai aruncau doi-trei de-ăia mari în spuză și îi mâncau... buni erau...

– Vasăzică în principiu nu era rău la pușcărie? zise Din Vasilescu.

– Ce principiu? se răsti Gheorghe.

– Ca idee! răspunse Din Vasilescu.

– A, ca idee! Invers, se răsti deodată Gheorghe cu o expresie care arăta că fusese prins subit de inspirație, care îi dictase răspunsul, și nu de gândirea lui, care nu înțelesese despre ce era vorba.

Se lăsă o tăcere în care o lumină de admirație se văzu cum schimbă expresia sceptică de pe chipul lui Marmorosșblanc. S-ar fi zis că se simțea răzbunat de ceva. Rânji și le spuse celorlalți:

– De când i-au luat lui Din ciopliturile alea la muzeu, spune, așa, niște cuvinte... vorbeam cu el despre alde Niculae al lui Moromete, că el zicea că să ne ducem pe la el să vedem ce mai face, și eu îi spun: păi am auzit că ar fi murit... El, cum se poate, zice, să spun o vorbă ca asta, că era băiat tânăr... Ei și? zic. Și el zice că ar putea să-mi răspundă printr-o simplă, nu știu cum a zis, cum ziseși, Dine, că uitai, ragață? Sau cum dracu ziseși, ga-ragață?

– Negație, răspunse Din Vasilescu.

– Ei! făcu Marmorosșblanc, cu un gest rețezat de triumf arătându-l pe Gheorghe cu degetul pe deasupra halbelor de bere: Răspunde-i și lui acum la ce-a zis!

– Adică la ce? La cuvântul *invers*?

– La ce-a zis. Zi-i și tu!

– Gheorghe a vrut să spună că pușcăria nu e bună ca idee, dar practic ți se dă să mănânci...

Marmorosșblanc, la auzul acestui răspuns, redeveni plictisit. Costică al lui Lisandru Guliță, cel mai tânăr dintre ei, să fi avut patruzeci de ani, și care din pricina bărbii negre nerase de mai multe zile arăta parcă negru și la suflet, se însenină și își arată dinții privindu-l pe Marmorosșblanc.

– Ți-a zis-o, nea Ioane!

– Ce mi-a zis-o? Pentru că ești tu prost și nu înțelegi? răspunse Marmorosșblanc.

Costică al lui Lisandru Guliță se luminează și mai tare la față ca și când ar fi vrut să confirme astfel că avea celălalt dreptate, că e un prost, și că ăsta e un rang la care nu ajunge oricine.

– Nea Ioane, cum a fost când te-ai dus cu alde Fane și cu Brigman la Baltă la Turnu și v-au dat acolo pescarii ciorbă de pește?

Marmorosșblanc se uită neliniștit la alde Costică. Nu era de-a bună cu întrebarea asta!

– Am auzit că unul din voi a mâncat acolo la ciorbă de pește până..., reluă Costică cu un rânet drăcesc. Cică stăteați jos, alde Brigman a spus ceva caraghios, și unul din voi s-a rupt așa deodată de râs, și atunci, în clipa aia, i s-au rupt și mațele în el... Așa povestea alde Fane!

– Du-te, bă, în... mă-tii, zise atunci Gheorghe, care fiind mai mare decât Costică începuse să arate înțelegere pentru bătrâni, de vârsta cărora nu mai avea mult până să se apropie.

Era limpede că nu Fane acela o pățise acolo, și nici Brigman care povestise ceva caraghios, ci chiar Marmorosșblanc. Nu trebuia lăsat Costică să precizeze...

– Hai să trăim, zise atunci Costică renunțând, după ce i-o plătitese lui Marmorosșblanc fiindcă îl făcuse prost. Și puse mâna pe halbă.

Și toți ciocniră. Băură îndelung, dar parcă totuși cu economie, fiindcă, lăsându-le jos, lichidul aproape că nu se micșorase deloc în halbele pântecoase.

– Vă duceți degeaba la al lui Moromete, zise Gheorghe, nu vrea să stea de vorbă cu nimeni.

– Chiar cu nimeni? zise Din Vasilescu.

– Absolut. M-am dus eu, na! făcu Gheorghe și se arătă pe sine cu degetul, holbându-se, adică, s-a dus el, marele Gheorghe, și n-a stat ăla de vorbă cu el, darmită dacă s-ar duce altul?!

– Ce, a ajuns și el director? zise Marmorosblanc.

– Ia uite la el! făcu Gheorghe nevenindu-i parcă să-și creadă urechilor. Director, mă! Abia poate să ducă roaba de pământ cu care cară. Mai director ca mine, care car cu brațele!

Și aici lui Gheorghe i se păru că a spus ceva care ar fi trebuit să stârneasă hohotele: izbucni singur, ducându-și pumnul la nas cu cotul ridicat ca pentru a se feri de eventualii pumni cu care ar fi putut tăbări pe el ceilalți, morți de atâta râs, și l-ar fi lovit astfel ca să înceteze. Nu tăbări însă nimeni și nici nu răsă vreunul.

A luat el într-o zi autobuzul, expre, cu Costică, nu e așa, Costică? zise Gheorghe. Auzise și el despre băiatul lui Moromete c-o fi, c-o păți, că l-ar fi dat în gât pe-acolo pe la Turnu unul Băznae, ajutat de unul mai mare, Beju, care și el a căzut pe urmă... Și că era cât pe-aci să-l excludă dacă nu se ducea la fostul notar din '47 din Siliștea. Ajunsese om important, notaru-ăsta, dar de-adevăratelea, ce să mai vorbim prostii, și-i zice lui Niculae, ca să-l scape, treci încoa, și l-a adus aici lângă București, într-o grădină, la un castel. Ce mai, sunt sere de flori și hectare de pomi acolo... Avere, a stat un prinț în castelul ăla, că n-o fi stat el, alde Gheorghe al lui Pațac sau alde Costică al lui Lisandru Guliță. Sigur că după ce ai fost activist la un raion, unde ești șef peste douăzeci de comune, să fii șeful unei casmale într-o grădină, e greu. Pe cine mai ai în subordinea ta? Niculae, de, una, că era băiat cu carte, cu liceu! Și alta, cum să nu fi învățat el să stea călare pe douăzeci și cinci de comune cât timp a fost activist? Pui mâna pe telefon, și, țârrr, alo, Baldovineștii, vă muma în..., executarea, că vin peste voi și vă dau cu capul de toți pereții! Sau pici peste ei în ședință, când nici nu le trece prin cap, și te așezi pe scaun în prezidiu. N-ai văzut? Bagi mâna în buzunar, scoți pachetul de țigări, îl pui pe masă, scoți și chibritul și îl pui

peste pachet și începi: tovarășul președinte din această comună, a îndeplinit el sarcinile date? Și te uiți la președinte cum se îndeasă de frică în gâtul lui gros, să se facă mai mic... Vina lui Niculae, în vara aia când veni în Siliștea, care fu, de-o păți? Nu îl înceară alde Mantaroșie și ai lui pe ginerele lui Trafulică? Și cine a fost vinovat? Niculae a fost vinovat, că n-o fi fost el, Gheorghe al lui Pațac, trimisul comitetului raional al P.M.R. să conducă activitatea de strângerea recoltei. Cine i-a băgat ăluia frica în oase de s-a aruncat în râu? Nu i-a răscolit Mantaroșie casa, să caute recolta ascunsă, și pe lângă recoltă nu i-a găsit el și cartușe în pivniță? Și din pricina cartușelor n-a luat-o ginerele lui Trafulică la goană spre pădure, și ăștia după el, să-l prindă, și l-au încolțit la marginea râului, care se umflase? Că din punct de vedere că alde ginerele lui Trafulică nu știa să înoate, înseamnă că avea omul două frici în el, și și-o fi făcut socoteala și ce-o fi zis: să mă înec, sau să mă bage la beci? Și din astea două frici mai mare frică a avut de beci, fiindcă nu rabdă toți, el, spre o pildă, alde Gheorghe al lui Pațac, n-are nici cea mai mică frică, ce poate să-i facă, dar alții au, ei, na, să-l iai pe om, care e învățat să fie liber, și tam-nesam să-l închizi și să nu-l mai lași să vadă lumina soarelui când vrea el!... Că în timpul războiului o fi găsit și ăsta o ladă cu cartușe lăsate de nemți care fugeau și o fi băgat-o în pivniță, poți să-l învinuiești de port ilegal de armă, când armă nu era? Omul e strângător, dacă le-a găsit, ce-ai fi vrut, să le arunce?

Gheorghe parcă era trist relatând toate acestea. Dar repede își reveni și continuă, căutând vina și în felul de a fi al băiatului lui Moromete, nu numai în istoria cu cel înecat. Povesti altă istorie. Alta ar fi fost situația, zise el, dacă la un moment dat când Isosică secretarul de atunci al organizației i-a trimis la el acasă pe unul Geacă și unul Dănălache să-i spuie cine erea să-l omoare în fața primăriei în '46, când îl bătură pe Niculae oamenii. Era Bilă! Niculae trebuia să ia faptele în considerare! Dar Niculae ce le-a făcut? Cărați-vă, zice, de la poarta mea, dacă vreți să nu vă dau afară din partid! V-au trebuit atâția ani ca să spuneți? Ce v-a venit taman acu'? Lui alde Isosică nu-i mai convenea alde Bilă

și ar fi vrut să-l curețe în felul ăsta. Dar Niculae a bănuț... Nu că ar fi ținut la Bilă, cum să ții dacă a vrut să te omoare, dar s-a ferit să intre în sforile satului, iar ăștia din sat cum să-l ierte? Pe lângă astea, toată lumea în vara aia stătea cu ochii pe Niculae să vadă cum o să rezolve el situația? Fiindcă unii credeau că, haiti! acum e care pe care, dacă îi dă ei jos de la primărie pe alde Isosică și Plotoagă, președintele care era în funcție, și le dă foc la case, gata cu comuniștii, fac ei un guvern nou în Siliștea, în frunte cu alde Trafulică, și fug ăia de la București când or auzi, se duc dracului! Până să fugă ăia, a venit miliția și i-a luat... Ori Niculae n-a știut să rezolve aceste turburări...

... Și a vrut și el, Gheorghe al lui Pațac, cu alde Costică al lui Lisandru Guliță, să-l vadă pe Niculae ce face el acuma acolo în grădina aia după ce nu mai erea ce fusese, chiar așa erea, cum se spunea, că dădea cu sapa și căra cu roaba? Adică cum, băiat cu liceu, altceva mai bun nu-i găsisse fostul notar? Vroiau să știe cum, băiat de la ei din Siliștea, ajunsse Ouăbei director, care vindea alviță în sat cu cobilița, pe ouă, și ăsta cu liceu căzu la pământ și nu se mai ridică? Până și Brigman, dacă veni el și nu mai fu ce era, când se întoarse în sat și luă sfârșit colectivizarea generală, tot îl făcură și pe el ceva...

Aici Gheorghe al lui Pațac se opri singur, izbucni pe neașteptate într-un râs înghesuit de satisfacție și dându-se pe spate pe scaun își duse din nou pumnul la gură cu cotul în gardă, ca și când s-ar fi ferit să nu încaseze iar lovituri de la ceilalți, pentru râsul excesiv pe care li-l provoca. Dar numai pe chipul negru al lui Costică apăru sticlirea tăcută a unui rânjet. Ceilalți stăteau țepeni. Din Vasilescu și Marmoroșblanc, amețiți după cât se pare de berea băută și de glasurile monotone, dar ridicate, ale berăriei, nu erau prea atenți la povestirea lui Gheorghe.

– Ei și ce l-au făcut pe alde Brigman? întrebă Costică, care înțelesese că de pățania lui Brigman se omora așa cu râsul Gheorghe.

– Cum, se miră acesta, șef de atelaj!

Asta însemna mai mare peste o căruță. Rânjetul lui Costică se adânci, mișcându-i și fălcile lui negre de păr, și privirea i se împuțină, dându-i o înfățișare bestială.

– Șef mare! făcu el.

– Ei, na! făcu și Gheorghe redevenind grav. Tragi de hățuri și, prrrr! direcția tarlaua numărul patru, la strângerea recoltei, pui mâna pe furcă și, așa șef cum ești, încarci.

Urmă o lungă tăcere... Costică, cu gândul la soarta lui Niculae, în jurul căreia se învărtise atâta Gheorghe povestind, își reaminti pesemne, cu amănunte, ce pățiseră ei atunci când se duseseră să-l vadă pe băiatul lui Moromete și se gândea, poate, cum să continue el cât mai bine povestirea celuiilalt, fiindcă zise:

– ... Păi n-am făcut drumul degeaba?!

Și apoi nu mai adăugă nimic, iar cuvintele acestea, lipsite de legătură, sunară fără noimă. Numai Gheorghe înțelese.

– Am făcut drumul degeaba! se miră el. Asta am spus eu de la început.

Adică ce-au pățit! asta era întrebarea.

Dar Costică tăcea, nu avea, după cât se părea, darul vorbirii, plăcerea lui era să asculte... Și la asta trebuie pricepere, fiindcă altfel nu-ți povestește nimeni nimic.

De fapt nu pățiseră mare lucru, și dacă Niculae le-ar fi făcut și el cinste cu un pahar de vin, așa ca între oameni, cine știe, poate că Gheorghe al lui Pațac n-ar fi spus că băiatul lui Moromete era muncitor cu roaba, ci horticultor. Fără să mai vorbim că tot el răspândise în sat, nu se știe de ce, știrea pe care i-o spusese Marmoroșblanc lui Din Vasilescu... Plecaseră într-o duminică, în loc să se ducă la „Carul cu bere“, ca de obicei, se gândiseră să se ducă la suburbana respectivă a Bucureștiului unde se afla castelul și să-și astâmpere curiozitatea, care uneori e mai tare ca setea, mai ales când ai bănuiala că nu e vorba de ceva obișnuit. Gheorghe al lui Pațac fu singurul dintre cei care, vizitându-l pe Niculae, povesti cum fuseseră primiți, spre deosebire de ceilalți, care doar îl înjurau sau treceau sub tăcere amănuntele, adăugând de la ei ceva care nu se baza însă pe vreun fapt, că adică de

rușine nu vrea al lui Moromete să mai stea de vorbă cu oamenii din sat. Din ușa le spusese, fără să-i lase să intre înăuntru (avea o cămăruță într-o casă numită „a grădinii“, chiar lângă seră): „N-am timp să stau la taclale cu voi.“ Și le închisese ușa în nas. Din Vasilescu și Marmoroșblanc fuseseră printre cei din urmă care vruseseră să-l vadă, dar auzind de felul cum puteau fi primiți renunțară și ei...

II

Totuși nu era chiar atât de adevărat că Niculae nu voia să stea de vorbă cu nimeni. Cu un an în urmă, când încep evenimentele care urmează și care aduseră apoi în satul natal al băiatului lui Moromete știrea falsă a morții lui, un om înalt și drept ca un stâlp, pe chip cu o expresie parcă de stupeoare nu numai pentru ceea ce vedea, dar și pentru ceea ce făcea el însuși, se dădu jos dintr-o mașină în fața intrării castelului și îi făcu un semn confidențial portarului să se apropie. Acesta șovăi, dar în cele din urmă, cine știe ce se gândi, că se hotărî să iasă din adăpostul său. Era aici unul Niculae Moromete? fu întrebat, și în timp ce asculta răspunsul, vizitatorul se întoarse cu totul spre portar și vârî mâinile în buzunare și se frânse puțin de spate; vasăzică era adevărat. Da, zise portarul și arătă cu mâna direcția și spuse și unde putea fi găsit cel căutat.

Drept în față se întindea o alee asfaltată, ca un tunel din castani bătrâni, până la o nouă intrare, pe sub un turn medieval, cu o poartă uriașă dincolo de care se bănuia că e curtea castelului. Până la acel turn, de-o parte și de alta a aleii se vedeau flori, și mai ales lalele galbene și roșii, pe întindere mare, iar mai încolo era sera, și alături așa-numita „Casă a grădinii“, spre care se îndrepta acum vizitatorul. Deși aici, colo, un om sau o fată culegeau sau plantau ceva, parcă era puțin pustiu în jur din pricina țipetelor urâte ale păunilor care se auzeau dinspre castel, la intervale regulate, împiedicând parcă peisajul să se încarce de

melancolia obișnuită a pământului, asupra căruia omul stă aplecat și lucrează.

– Bă Moromete, unde ești, mă? zise vizitatorul în stil țărănesc, deși mașina din care coborâse și costumul de pe el, din stofă bună, care era purtat fără acele mișcări șoldii pe care le are unul neînvățat cu haine croite, arătau că el nu mai era, orice s-ar zice, chiar un țăran. Ieși, mă, afară, să te văd la față, că sunt ani de când... Ai mai crescut și tu sau ai rămas tot?...

De bucurie, omul nu-și putea parcă termina cuvintele și nici nu observă cum un câine brumăriu, o corcitură, făcea tot felul de figuri în jurul său, ca și când acest musafir ar fi fost chiar stăpânul lui și nu cel dinăuntru. Un geam de la parterul casei se deschise și un bărbat cu chipul aproape mic, ai fi zis un adolescent, apăru în cadrul ferestrei. Nici nu se încruntă, nici nu se uită urât, ci rămase drept și sever, cu privirea neclintită, îndreptată undeva peste capul vizitatorului. Se răsuci apoi, dispăru din cadrul ferestrei și întru târziu deschise și îl primi pe musafir într-o odaie nu prea spațioasă, dar în care lucrurile din ea stăteau la locul lor, neînghesuite. Un pat alb de fier, cu un pled cafeniu, cu o pernă rezimată de perete, o noptieră alături, cu un aparat de radio ieftin la îndemână când te culcai pe pat, podele curate, cu o mochetă verzuie pe ele, un raft cu cărți și o masă în apropierea ferestrei, la care se vedea că se lucra, era plină de alte cărți, însă late și groase, pesemne manuale sau tratate de specialitate, și de caiete, puse în ordine unele peste altele.

– Ai rămas cum te știu eu, zise vizitatorul, în picioare, frângându-se ușor pe spate și dând drumul unui râs ca o părâitură de gard rupt de o vită, atât că nu mai îmi vine mie să cred, mă Niculae, că o să-mi mai spui tu mie istorii cu fete care te scoteau în tindă să le... și tu (și aici musafirul își însoți aproape fiecare cuvânt cu noi ruperi de spinare, care ilustrau într-un fel atât de ciudat râsul său), ele să le... și tu nu vrei neam, ce ne mai râdeam noi de tine la comitet, și tu nu te supărai câtuși de puțin, sau te supărai rău de tot, și atunci căutai să mă dai în gât cu ăla care i-am luat eu carnetul de partid după ce l-am îmbătat și l-am ars cu chibritul... Parcă ereai un... cu toate că ereai mai deștept

decât noi toți, mai ți-aduci aminte cum m-ai spus tu lui Ghimpețeanu că dorm cu ochii deschiși la învățământul politic?

Și aici Iosif se opri, se așeză pe scaunul din fața mesei, și repetă întrebarea: Își mai aducea Moromete aminte? Niculae nu răspunse. Se așeză și el pe pat, se întinse, își puse mâinile sub ceafă și își pironi privirea asupra celui alt.

– Tu tot mai ești supărat pe mine, Niculae, că am acceptat să viu să te prelucrez la tine în comună pentru excluderea din partid? După atâția ani? Te pomenești că ai uitat că eu am călcat secretul misiunii încredințate și ți-am spus să nu te întorci în sat, și în felul ăsta ai și acum carnetul în buzunar? Știi că puteam s-o pățesc și eu dacă Beju afla? O și pățeam dacă nu cădea și Beju, fiindcă am aflat că cineva s-a dus și i-a spus: Iosif l-a avertizat pe Moromete. Mi-a spus, știi cine?

Niculae schimbă privirea. Clipi: ei, cine?

– Sau nu te interesează? zise Iosif. Ce făceai tu aici? Citeai? Mai lasă cărțile! Nu vrei să ieșim? Nu mă grăbesc, am venit special să stau cu tine până în seară, mi s-a făcut dor de tine, mă Niculae!

Deodată pe chipul lui Niculae se schimbă ceva: declarația avea în ea un sentiment care înfrângea orice rezistență.

– Spune, Iosife, zise Niculae. Nu mă interesează, dar spune. Îmi pare bine că te-ai gândit să vii să mă vezi. Nu înțeleg de ce, dar nu e nimic. Faptul în sine contează.

Și se uita străin într-o parte. Însemna că nici persoana lui Iosif nu-l mai interesa? Urmă o tăcere. Iosif se gândea: Existau situații nepotrivite unei apropieri a doi oameni care au fost odată apropiați, și existau situații potrivite, cu efect sigur. Altfel, vorbești în zadar. Și dacă unul nu vrea, înseamnă că e chiar așa cum spune, s-a rupt de toate și nimic nu-l mai poate readuce la ce-a fost. Și îl întrebă pe Niculae ce treabă avea acum la ora asta? Era obligat să stea în grădină? Vedea că stătea în casă, nu era mai bine să iasă undeva împreună, să ia masa într-un restaurant în București și să mai stea și ei de vorbă? De ce nu? răspunse Niculae cu un glas de parcă ar fi zis: de ce da? Și se uită la fostul său prieten cu o privire sfidătoare: îl interesa altceva în prezența

lui Iosif. Începu deci să se îmbrace. Când ieșiră, Niculae o luă repede înainte și goni foarte poruncitor câinele, nu fără să insiste.

– Du-te, îi spuse, cară-te de-aici!

– Ce-ai cu el? se miră Iosif. E un câine de treabă, când am venit eu tot timpul da din coadă.

– Știu eu, zise Niculae. E un secret al nostru, dacă nu-l gonesc, îți rupe pantalonii.

– Mă mir! zise Iosif mirat, uitându-se bănuitor la Niculae, având aerul să descopere că oamenii ăștia singuratici, când vii pe la ei, vezi că le lipsește câte-o doagă de-atâta singurătate în care stau.

În legătură cu ce-i spunea mai înainte, zise Iosif, după ce făcură drumul în tăcere și intrară apoi într-un restaurant pe care, după felul neșovăielnic cu care acesta îl găsi, se pare că îl cunoștea și aprecia, el, Iosif, a observat o ciudățenie. Sunt două feluri de membri de partid, unii care când sunt excluși se consideră și ei excluși, și pun cruce peste tot ce li s-a întâmplat, și alții care, când sunt excluși, degeaba sunt excluși, fiindcă ei tot cu gândul acolo trăiesc. Din prima categorie fac parte ei doi și alții ca ei, dacă or mai fi, din a doua face parte ăsta care i-a spus tot ce-avea de gând Beju cu el, cu Niculae, își mai aducea aminte? Îl chema Gâtlan. Mai era încă la regională pe atunci, nu ca acum, hi, hi! Îl cunoștea Niculae pe Gâtlan și pe soră-sa? Un țicnit, răspunse Niculae. Ei, țicnitu ăsta i-a povestit lui, lui Iosif, cum într-o acțiune de sabotaj a aruncat o grenadă într-un tren nemțesc, în Franța, și cum grenada s-a izbit de stâlpul electric și, explodând, i-a retezat două degete. Ei, taman atunci Gâtlan cică ar mai fi avut timpul să se gândească să nu dea nemții peste degetele lui de pe jos, să le ia amprente, și după amprente lor să-l caute și să-l aresteze, hi, hi... Ce voia să mănânce Niculae?... Bine, și să le dea și un chil de fetească de Târnave... Le-a cules, cică, de pe jos, degetele carevasăzică, le-a băgat în buzunar, și abia pe urmă a luat-o la goană. De-aia, cică, avea el laba de la mâna stângă ciumpăvită, pe care ori de câte ori i-o vedea, îl pufnea râsul pe Iosif. Își amintea de fiecare dată de istoria cu amprente... „Mă țarane, făcea atunci Gâtlan, hodoronc-tronc,

iar Iosif înțelegea de ce, ce cauți tu în partid? Crezi că de-aia am făcut noi revoluție și am luptat în ilegalitate, ca să arătăm lumii curul tău pârșos?“ Își mai aducea aminte Niculae? Nu era glumă cu asta când apărea el într-o ședință. Iosif a asistat la una la regională, unde l-a trecut sudoarea prin cămașă. În calitatea lui de secretar cu propaganda, Gâtlan adunase toate cadrele didactice din regiune și se făcuse a treia noapte de când îi ținea sub tensiune să spună care din ei sufereau de influențele burgheze și să se lepede de ele acolo, în fața tuturor. Unul n-a mai suportat și a căzut lat pe podele, știa el de ce, în facultate denunțase o colegă că i-ar fi spus cine știe ce, în realitate nu-i acorda și lui atenție să se culce cu el, și fata fusese întâi arestată și pe urmă dată afară de la cursuri. Gâtlan nu știa de chestia asta, s-a aflat ulterior, dar în momentele alea el s-a ridicat de la prezidiu, smucindu-și capul pe spate ca un cal nărăvaș, s-a oprit lângă ăla și arătându-l cu degetul, a strigat: „Priviți, tovarăși, cum dușmanul de clasă zace la picioarele noastre.“ Ei, cine putea să-și închipuie că nu multă vreme după aia, chiar în anul când Niculae a fost îndepărtat din activul de partid, atunci toamna, când s-a făcut prelucrarea turburărilor cu campania agricolă la nivelul regiunii, Gâtlan să ajungă el să fie prelucrat ca dușman de clasă? Iosif n-a apucat să ia parte, i-a povestit cineva, dar odată tot l-a văzut, era la el în birou, înainte, și parcă avea ochii rătăciți, n-auzea ce i se spunea, a întins mâna și spre el, spre Iosif, ca să-l arate nu știi cui: „Tu, mă, ești în stare să arăți samavolniciile din raionul tău? Nu ești în stare, mă, ești un laș, și a urlat: lașule! Să iasă toți lașii afară din partid!“ Nici el, Iosif, nu prea l-a auzit, avea alte griji... Nu și-a dat seama ce îl apucase... Abia mai târziu a aflat că luarea aceea de cuvânt a lui Gâtlan, care i-a adus căderea, a fost cu cântec. Sosiți în regiune, cineva de la C.C. cu care Gâtlan se cunoștea demult, din ilegalitate, l-a invitat la el, la casa de oaspeți, și acolo cică l-a ascultat fără să-l contrazică absolut cu nimic și numai la urmă de tot i-a sugerat oarecum că ar trebui ca toate acestea să fie ridicate și în ședință. „Și tu n-ai simțit amenințarea?“ l-a întrebat Iosif mai târziu, când l-a văzut în București, unde era responsabilul unei librării. „Eu, mă? a zis

el atunci și l-a fulgerat din ochi pe Iosif, eu nu sunt un laș!“ Nu fusese, dar îl excluseseră. Nu i-a răspuns nimic Iosif, nu-i ardea de soarta lui, cu atât mai mult cu cât a observat că nu mai era capabil să scoată o vorbă ca lumea. Din sfert în sfert de oră, folosind alte cuvinte, îl întreba pe Iosif același lucru: „Tu, mă, crezi că o să mă primească iar într-o zi în partid?“ Vezi, el tot cu gândul acolo era! Recent, Iosif a aflat și motivul comportării lui care îl dusesse la prăbușire. Nu cu mult timp înainte de turburările din vara aceea, dacă nu chiar în timpul lor, sora lui s-a pomenit într-o noapte cu niște securiști peste ea. „Ai fost în Spania?“ au întrebat-o. „Am fost!“ „Și ce-ai făcut acolo?“ „Am luptat.“ „Cu cine?“ a zis ăla, hă, așa, rânjind. „Cu ce te-ai luptat? Te-ai luptat din greu? Și aici în baie ce-ai ascuns?“ a mai întrebat-o și femeia s-a dus acolo să vadă ce e. Atunci ăla a încuiat ușa cu cheia, a pus mâna pe ea și...

Niculae se uită pe geam cu o expresie atât de acută de singurătate pe chip, încât Iosif tăcu și el și începu să mănânce cu o vagă stinghereală în mișcările mari ale ființei lui.

– Ei, și el a spus asta în ședință? zise Niculae într-un târziu.

– Nu, hi, hi, făcu Iosif. Dar în schimb a demascat toate samavolniciile din regiune. Tu ai fi spus, Moromete?

– Înțeleg, răspunse Niculae cu o ironie rece. Dacă ar fi spus, n-ar mai fi fost responsabilul unei librării, ci vârat undeva în altă parte, unde și el a trimis destui. Dar atunci de ce n-a tăcut de tot?

– Păi fiindcă el nu era un laș! răspunse Iosif, și se îndreptă de spinare, și scaunul pârâi sub el odată cu râsul lui hurducat.

– Aha! făcu Niculae.

Terminară masa în tăcere. Iosif turna vin în pahare.

– Ei, află, zise el, că acum i s-a făcut dreptate. A fost reprimat în partid, de-aia mi-a povestit abia după zece ani toată istoria cu securistul. Dar tot la librărie a rămas, bine și acolo! chicoti Iosif.

– Și soră-sa? Ce-a făcut cu securistul?

– Nimic, zise Iosif. Individul lucrează acuma în comerțul de stat. A încercat ea atunci peste tot, dar degeaba, și până la urmă

procuratura i-a respins pur și simplu plângerea, fără niciun răspuns argumentat.

– Bine i-a făcut, zise Niculae liniștit. Să se învețe minte să mai vrea să schimbe ea lumea, fără să știe ce e aia!

Dar Iosif tresări și o umbră de contrariere trecu peste chipul său de cal tânăr, cu pielea brună, frumoasă și strălucind de putere. Alunecaseră pe un drum pe care el, Iosif, nu se ținea drept. Dădu îndărăt și o luă pe altul, vesel și dornic de apropiere, și începu să spună ce era cu el, unde era șef, cum se însurase, câți copii avea, ca să poată pe urmă trece la întrebări despre ce mai era cu Niculae. Ce s-a mai întâmplat cu fata aia cu care a trăit el zilele acelea în Pălămida, până să plece la București? Marioara Fântână!? Niculae răspunse că a făcut un copil, atunci, cu această fată de la el din sat, îi plătește pensie alimentară... Și de ce nu se însura cu ea? De-aia! Până ce, într-un târziu, posomorât, Niculae curmă toate acestea și îl întrebă deodată pe prietenul său:

– Spune-mi Iosife...

Dar se răzgândi parcă în aceeași clipă, și Iosif, după ce așteptă câțva timp, dădu și el din umeri; nu înțelegea.

– Trebuie să plecăm, zise Niculae.

III

Era sâmbătă după-masă, a doua din lună, când, ca de obicei, Niculae trebuia să se ducă tocmai în comuna Săftica, la treizeci de kilometri de București, să-și vadă băiatul și să-i dea mamei pensia alimentară. Ea lucra acolo la un preventoriu T.B.C. pentru copii, ca asistentă medicală. În acești ani urmase școala medie, o terminase, și apoi urmase un curs de doi ani de școală tehnică medicală. Băiatul era voinic ca un pui de urs, și când era mai mic, îndată ce sosea acest bărbat străin și se așeza pe pat lângă maică-sa, începea să se răsucescă în jurul lui și al lor ca într-o cușcă, să le dea târcoale agitat și să-i întrerupă din vorbă cu o dibăcie care apărea din mica lui ființă cu atâta violență încât, de

fiecare dată, cute de surpriză silnică apăreau pe fruntea mamei. Ca să nu-l bată, încerca adesea să-l dea afară din casă. Zadarnic. Se agăța de clanță, apărea la fereastră, scheuna, ba se întâmpla să și urle și mama nu înțelegea ce e cu el, fiindcă după plecarea bărbatului se potolea brusc și redevenea duios, cum îl știa ea.

Odată, să fi avut atunci nu mai mult de trei ani, tot urcându-se și coborându-se din pat prin fața și prin spatele lor, cățărându-se neîncetat și alunecând de-a bușilea, văzând că ființa pe care o știa numai a lui nu-l ia în seamă, a sfârșit prin a se arunca de pe buza patului direct cu capul în jos în lada de lemne. Tânăra femeie l-a prins cu o mișcare fulgerătoare, prea târziu să nu-l vadă totuși dispărând în ladă, cu fundul în sus. S-a făcut palidă, copilul a căscat gura în brațele ei, vânat la față, într-un răcnet atât de înalt încât nu i s-a auzit câteva clipe lungi decât sfârșitul, care a cutremurat geamurile.

La început Niculae îi aducea bomboane și jucării. Nu i-a mai adus. Iar cu anii, vizitele lui, deși regulate, s-au făcut tot mai scurte. Dădea mamei banii, se uita posomorât la copil, tăcea câteva minute, apoi se ridica și pleca. Nu rămânea niciodată peste noapte și nici pe această mamă a copilului său n-a văzut-o cineva la el în „Casa grădinii“.

Dar chiar dacă n-ar fi trebuit să se ducă în comuna aceea unde era Marioara Fântână, horticultorul de la castel tot n-ar mai fi stat, după ce luase masa, de vorbă cu prietenul său de altădată. Ar fi făcut ceea ce făcea totdeauna fără întârziere, în toate zilele după ce părăsea sera: intra în odaia lui și stătea acolo ca un viezure, ronțâind nu se știe ce, nu se aflase precis despre ce e vorba, se pare că citea sau scria, dar în ce scop, nu prea se înțelegea, fiindcă după atâția ani ar fi trebuit să iasă ceva din toate acestea, și nu ieșise nimic, afară doar de faptul că, după primul an când intrase ca simplu grădinar, fusese încadrat ca horticultor. Dar el continuase și după aceea să stea singur în odaia sa, deci trebuie să fi fost totuși ceva în legătură cu cărțile și caietele lui, din care începuse să nu-și mai ridice nasul decât ca să mănânce, să se spele și să-și facă orele în seră, împreună cu inginerul și zilierii, care cârau lăzile, pământul, sau însoțeau transporturile de flori

către clienții din București, Horticola 1 Mai, sau alți contrac-tanți. Uneori se urca și el în camion, lângă șofer, dar nu întârzia mult, curând era văzut înapoi, îndreptându-se grăbit spre „Casa grădinii“, de unde nu mai ieșea decât a doua zi dimineața. Se spunea despre el că ar fi famen, nu se știe cine răspândise zvo-nul ăsta, care se prinsese, fiindcă nu se încurcase cu nicio fată sau femeie, deloc, cu niciun chip... Totuși, nu cu mult înaintea acestei vizite a lui Iosif, cam cu un an în urmă, părerea aceasta, a celor care lucrau cu el, fu dezmințită categoric.

Într-o zi intră în seră o domnișoară sau doamnă de la castel, care voia flori în camera ei, să le picteze puse într-un vas, și ceru din alea, și din astea, și un fir de dincolo, și puțină iarbă de dincoace, până atrase asupra ei atenția horticultorului, care o servea fără să-i arunce o privire și o auzea fără să-i dea siguranța că n-ar fi surd.

Era bine făcută, nici prăjină, nici bondoacă. Dar nici potri-vită de statură nu părea, fiindcă picioarele ei frumoase, pline și alungite o făceau parcă înaltă, deși umărul ei nu-l întrecea pe al horticultorului. Era îmbrăcată într-o rochie portocalie care se încheia de la ceafă de-a lungul spinării până jos, cu nasturi mari, și era din familia blondelor, după ten și după ochi, dar părul avea culoarea mierii de salcâm. Castaniul ochilor însă îi era atât de limpede, încât te făcea să înțelegi că și secretele de dincolo de ei aveau aceeași puritate inocentă.

Fu observată de câteva ori pe lângă „Casa grădinii“ și cu-rând după aceea și horticultorul în castel. Dar nu cu flori, ci seara, când prin geamurile luminate ale sufrageriei puteau fi vă-zuți pictori sau scriitori, sau cei care făceau filme pentru cinema-tograf, stând în fotolii sau adunați în grupuri, în hol, unde câteo-dată se întindea câte o masă lungă de câte douăzeci de inși și de la care nu se ridicau niciodată înaintea zorilor. Castelul nu mai era, ca pe vremea când aparținuse prințului, închis pentru local-nici. Se transformase în muzeu, unde putea fi admirată o dușu-mea făcută din aur prins între plăcuțe mici de sticlă, intra deci oricine în curtea interioară, pe care o străjuia marea poartă me-dievală cu turn cu clopot, apoi direcțiunea, în fapt directorul și

ajutoarele lui, aveau o încăpere a lor vecină cu holul, unde mân-cau adesea și beau, și în general nu era interzis nimănui să pă-trundă și în clădirea locuibilă, cea de-a doua, unde stăteau și lucrau acești membri ai diferitelor uniuni, zise, în scriptele admi-nistrației, de creatori. Horticultorul însă nu se ducea acolo nici din întâmplare, și nici ca simplu grădinar, să schimbe ghivecele uscate sau să îngrijească marile vase cu enorme flori ornamen-tale, așezate la intrare sau la picioarele scărilor, ci la masă cu această pictoriță și un prieten al ei, un ins în vârstă, cu o barbă mare și albă, și pe care îl chema chiar așa, Paul Barbăalbă. Se află curând că nu horticultorul, ci Barbăalbă era, dintre ei trei, element de decor pentru ca pictorița să poată sta liniștită cu cel dintâi. E drept că stătuseră la început mai lângă o fereastră, în realitate oricine putea să stea cu cine vrea, dacă avea el chef să-și aducă un invitat din afară, și cu atât mai mult de la castel.

Era, această pictoriță, pe care o chema Golea Simina, o ve-che cunoștință a administrației, care o simpatiza din pricina su-ferințelor ei în căsătorie. Soțul, pictor ca și ea, îl indignase pe director, care n-avea pentru el niciun respect, din cauză că se purta urât cu personalul, înjura de mamă, murdărea odaia în care stătea, deteriora mobila, își punea țigara pe toate mesele, arzân-du-le lustrul. Pictorița se despărțise de el cu un an înainte de prima ei expoziție care, după cum se exprimă un coleg al ei, făcu-se să crească în conștiința multora ideea că numărul artiștilor ne-chemați sporise cu încă unul, ca și numărul de obiecte pe care ea le picta, dar din care arta nu câștiga nimic, după cum spunea o cunoscută formulă a lor, de pictori, privitoare la obiectul picturii.

Într-adevăr, ea picta orice, se putea chiar spune că picta totul, un scaun, un colț de stradă, un șantier cu un steag care nu lipsea... În schimb, dacă se întâmpla ca pe colțul acela de stradă să fie și o biserică, crucea din vârful ei nu se mai vedea, ieșea ca din întâmplare afară din cadru. Trudea ore și zile întregi, și la sfârșit obiectul sau ființele vii din tablourile ei ieșeau asemănătoare cu cele reale, numai că pe pânza ei aveau ceva în plus: erau cam murdare. Încolo, erau bine făcute și chiar te nelinișteau dacă te uitai mai mult la ele: fiindcă obiectele sau ființele vii, dacă nu